

POSTANOWIENIE

Dnia 20 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania A.R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Warszawie

o prawo do rekompensaty z tytułu pracy w warunkach szczególnych,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 20 maja 2025 r.,

skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku

z dnia 21 sierpnia 2024 r., sygn. akt III AUa 190/23,

I. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

**II. zasądza od organu rentowego na rzecz odwołującego się
270 zł (dwieście siedemdziesiąt) z odsetkami z art. 98 § 1¹ k.p.c.
tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z dnia 21 sierpnia 2024 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Gdańsku oraz poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 28 lutego 2022 r. i przyznał A.R. prawo do rekompensaty od dnia 1 stycznia 2024 r., oddalając apelację w pozostałym zakresie.

Organ rentowy zaskarżoną decyzją odmówił przyznania ubezpieczonemu rekompensaty, ponieważ nie udowodnił wymaganego co najmniej 15-letniego

okresu pracy w szczególnych warunkach - lub w szczególnym charakterze, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy do dnia 31 grudnia 2008 r.

Sąd Okręgowy oddalił odwołanie. W sprawie ustalono między innymi, że ubezpieczony udowodnił niewątpliwie 12 lat, 1 miesiąc i 15 dni stażu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze. W kolejnych okresach wnioskodawca przez wiele lat, to jest w okresie 1989-2008 pracował jako członek załogi na statkach morskich w żegludze zagranicznej. Pracował u obcych armatorów na stanowisku pierwszego mechanika albo drugiego mechanika. Podlegał zwierzchnictwu chiefa maszynowego lub drugiego mechanika. Musiał stosować się do grafiku pracy, pracował w reżimie ciągłym. Ubezpieczony spełniał warunki do przyznania mu prawa do emerytury pomostowej w przypadku uwzględnienia jako pracy w warunkach szczególnych okresu pracy na statkach armatorów zagranicznych. Ubezpieczony nie ubiegał się o przyznanie prawa do emerytury pomostowej.

Pracowniczy charakter zatrudnienia ubezpieczonego w okresach, w których był kierowany na statki obcych bander nie budzi zdaniem Sądu Okręgowego wątpliwości. Praca wykonywana przez ubezpieczonego miała charakter podporządkowany, a kwestionowane przez organ rentowy zatrudnienie wnioskodawcy u armatorów zagranicznych było okresem pozostawania w stosunku pracy, o którym mowa w art. 22 k.p. W ocenie Sądu pierwszej instancji, zgromadzony w sprawie materiał dowodowy pozwala na stwierdzenie, że ubezpieczony w okresie zatrudnienia u armatorów zagranicznych wykonywał pracę w szczególnych warunkach. Łączny staż pracy w szczególnych warunkach wyniósł ponad 15 lat. Mimo tych ustaleń, zdaniem Sądu Okręgowego, odwołanie ubezpieczonego nie zasługiwało na uwzględnienie. Sąd ten wskazał, że rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie nabędą prawa do emerytury pomostowej. Nabycie prawa do świadczeń, w tym do emerytury pomostowej, należy wiązać zdaniem Sądu ze spełnieniem ustawowych warunków nabycia tego prawa i równocześnie nie można nabycia prawa utożsamiać z przyznaniem i wypłatą świadczenia. Tym samym, zdaniem Sądu, uzasadniony jest pogląd, że

rekompensata nie przysługuje ubezpieczonemu, który nabył prawo do emerytury pomostowej niezależnie od realizacji takiego uprawnienia.

Sąd Apelacyjny ocenił, że apelacja ubezpieczonego skutkowałą częściową zmianą zaskarżonego wyroku. W ocenie tego Sądu, w zakresie zweryfikowania, czy ubezpieczony spełnia warunek stażu niezbędny do nabycia rekompensaty z tytułu pracy w szczególnych warunkach, Sąd Okręgowy w sposób prawidłowy ustalił stan faktyczny w oparciu o zgromadzony w sprawie materiał dowodowy, zaś w swych ustaleniach i wnioskach nie wykroczył poza ramy swobodnej oceny wiarygodności i mocy dowodów wynikającej z art. 233 k.p.c.

Sąd Apelacyjny podzielił również ocenę prawną Sądu pierwszej instancji - w odniesieniu do stanu prawnego obowiązującego do dnia 31 grudnia 2023 r., zgodnie z którym samo nabycie prawa do emerytury pomostowej, nawet bez złożenia o nią wniosku, uniemożliwiało nabycie prawa do rekompensaty i w tym zakresie stanowisko apelującego odnośnie do nieprawidłowej wykładni przepisów prawa dokonanej przez Sąd pierwszej instancji nie jest zasadne. Sąd odwoławczy potwierdził, że w spornych okresach ubezpieczony był członkiem załogi statku morskiego, a charakter jego pracy niczym nie różnił się od okresu pracy w ramach stosunku pracy oraz, że z uwagi na specyfikę pracy na morzu, wykonywał on obowiązki stale i w ramach pełnego wymiaru czasu pracy. W konsekwencji Sąd pierwszej instancji prawidłowo stwierdził, iż ubezpieczony legitymuje się 15-letnim stażem pracy w warunkach szczególnych.

Sąd drugiej instancji przyznał, że w stanie prawnym obowiązującym do dnia 31 grudnia 2023 r. okoliczność nabycia prawa wykluczałaby prawo do rekompensaty. Dlatego też apelacja ubezpieczonego w ocenie Sądu podlegała oddaleniu w części - na podstawie art. 385 k.p.c. - co do okresu do dnia 31 grudnia 2023 r.

Sąd zaznaczył, że w przedmiotowej sprawie rozważyć należało kwestię zmiany stanu prawnego od dnia 1 stycznia 2024 r. i tego, że obecnie rekompensata stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze dla osób, które nie mają ustalonego decyzją prawomocną prawa do emerytury pomostowej lub emerytury w niższym wieku emerytalnym. Obecnie więc

dla uzyskania prawa do rekompensaty wystarczający jest sam fakt, że nie doszło do wydania decyzji deklaratoryjnej w przedmiocie nabycia prawa do wypłaty świadczenia emerytalnego.

Sąd podkreślił, że postępowanie w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych ma charakter kontrolny, a więc - co do zasady sąd ubezpieczeń społecznych - bada prawidłowość decyzji organu rentowego, tak pod względem faktycznym, jak i prawnym, na datę jej wydania. Wskazano jednak, że na gruncie sprawy zmiany mają charakter korzystny dla strony składającej apelację. Podkreślono, że w judykaturze dopuszcza się możliwość uwzględnienia zaistniałej w toku postępowania zmiany stanu prawnego, jeżeli polega ona na odstępieniu od pewnego warunku nabycia prawa do świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2015 r., I UK 279/14, OSNP 2017 nr 1, poz. 10). Z tego powodu Sąd Apelacyjny przyznał ubezpieczonemu prawo do rekompensaty od dnia 1 stycznia 2024 r., bowiem od tej daty ubezpieczony spełnił przesłanki jej nabycia.

Organ rentowy zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego skargą kasacyjną w części, w której Sąd przyznał odwołującemu się prawo do rekompensaty. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucono naruszenie przepisów postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, a mianowicie art. 385 i art. 316 §1 k.p.c. w związku z art. 233 § 1 i art. 245 k.p.c., art. 231 k.p.c., art. 228 § 1 i 234 k.p.c. w związku z art. 116 ust. 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2024 r., poz. 1631 ze zm., dalej jako „ustawa emerytalna”) i § 22 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 11 października 2011 r. w sprawie postępowania w sprawach o świadczenia emerytalno-rentowe i zasad wypłaty tych świadczeń (Dz.U. z 2011 r. Nr 237, poz.1412 ze zm.). Zarzucono również naruszenie przepisów prawa materialnego: (a) art. 2 pkt 3 i 5, art. 3 ust. 7, art. 12, art. 21 ust.1 i 2, art.51 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz. U. z 2024 r., poz. 1696 ze zm.) w związku art. 32 ust.1, 1a pkt 1, ust. 2 i 4 ustawy emerytalnej oraz § 2 ust. 1, § 4 ust.3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 z późn. zm.), art. 3 pkt 1, art. 26 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o pracy na

morskich statkach handlowych (jednolity tekst: Dz.U z 2014 r., poz. 430); (b) art. 3 ust. 1-7, art. 4 pkt 2 ustawy o emeryturach pomostowych; (c) art.51 w związku art. 2 pkt 2, 3 i 5, art. 3 ust. 1, 3 i 7 ustawy o emeryturach pomostowych oraz (d) art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. c ustawy emerytalnej.

Organ wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy. Przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadniono przez wskazanie, że jest ona oczywiście uzasadniona, gdyż wnioskodawca na dzień zaskarżonej decyzji nie spełnia warunku 15 lat pracy w warunkach szczególnych. Ponadto wskazano, że okolicznością uzasadniającą przyjęcie skargi do rozpoznania jest występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego oraz potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości w praktyce przy ich stosowaniu dotyczących zaliczenia pracy marynarza do okresów pracy szczególnej oraz braku przyznania rekompensaty osobie, która nabyła prawo do emerytury pomostowej z uwagi na brzmienie przepisów ustawy o emeryturach pomostowych sprzed 2024 r.

W odpowiedzi wnioskodawca wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Brak jest podstaw uzasadniających przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania.

W myśl art. 398⁹ §1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Ponadto zgodnie z art. 398⁴ §2 k.p.c. skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie, zaś zgodnie z art. 398¹³ § 2 k.p.c. Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Organ rentowy we wnioskach skargi wskazał, że jest ona oczywiście uzasadniona, lecz w uzasadnieniu wniosku powołał się w tym zakresie na występowanie zagadnienia prawnego i potrzebę wykładni. Jednoczesne uzasadnienie wniosku o przyjęcie skargi występującymi w sprawie wątpliwościami prawnymi (zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów) generalnie wyklucza możliwość oczywistej zasadności skargi (np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 października 2022 r., II USK 721/21, LEX nr 3491370). Organ jako skarżąc powinien dokonać wyboru konkretnej przesłanki i opisać ją zgodnie z kodeksowymi wymogami. Sąd Najwyższy nie orzeka w trzeciej instancji. Kontroluje jedynie legalność rozstrzygnięcia i to w granicach ustaleń faktycznych, które sąd odwoławczy uznał za miarodajne. Trzeba mieć na uwadze, że o tym, czy skarga kasacyjna zawiera niezbędny dla niej element, o którym mowa w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c., decyduje nie tyle użycie w niej określeń nawiązujących do ustawowo sformułowanych wymogów skargi kasacyjnej, czy też posłużenie się zwrotami wartościującymi, lecz merytoryczna ocena argumentów przytoczonych w skardze, które powinny w sposób wyraźny i przekonujący świadczyć o tym, że zachodzi przyczyna uzasadniająca uwzględnienie indywidualnego interesu strony, a przez to wyeliminowanie z obrotu prawnego orzeczeń oczywiście naruszających prawo.

Sądy *meriti* w zakresie ustalenia, czy sporny okres pracy wnioskodawcy w charakterze pracownika na zagranicznym statku należy zaklasyfikować jako pracę wykonywaną w warunkach określonych dla stosunku pracy, powołały się na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 2010 r., II UK 162/09 (LEX nr 583806). Stwierdzono wówczas, że charakter świadczenia pracy „członka załogi statku morskiego”, a ściślej fakty go wyznaczające, są w istocie powszechnie znane, a więc nie wymagają w zasadzie dowodu (art. 228 § 1 k.p.c.). Jest to praca podporządkowana i wykonywana odpłatnie, a więc ma cechy pracy świadczonej na podstawie stosunku pracy w rozumieniu art. 22 k.p., choć można wyobrazić sobie świadczenie takiej pracy w innych warunkach. Organ rentowy, jeżeli uważał, że wnioskodawca jako członek załogi statków morskich zatrudniony u armatorów zagranicznych, świadczył pracę na podstawie stosunku prawnego niespełniającego cech stosunku pracy, powinien w tym zakresie przedstawić odpowiednie

twierdzenia faktyczne i wnioski. To stanowisko zostało potwierdzone w kolejnych orzeczeniach, na przykład w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 2018 r., II UK 204/17 (LEX nr 2510209) czy w postanowieniu z dnia 18 września 2024 r., II USK 280/23 (LEX nr 3776843). Nie sposób, wobec tego potwierdzić, że przywołana we wniosku okoliczność świadczy o oczywistej zasadności skargi kasacyjnej. Sad nie może również potwierdzić, że w tym zakresie występuje w sprawie zagadnienie prawne – nie tylko z uwagi na wzajemne wykluczanie się tych przesłanek, ale również z uwagi na brak sformułowania takiego zagadnienia w skardze.

Również wątek dotyczący przesłanki wykluczającej nabycie prawa do rekompensaty z uwagi na posiadanie uprawnienia do emerytury pomostowej, nie świadczy o jej oczywistej zasadności, ani o tym, że w sprawie miałyby występować zagadnienie prawne. Sąd Apelacyjny zważył, że w stanie prawnym obowiązującym do końca 2023 r. samo nabycie prawa do emerytury pomostowej – nawet bez wniosku o jego realizację stanowiło o zajściu przesłanki wykluczającej prawo do rekompensaty. W ocenie Sądu zmiana art. 2 pkt 5 oraz art. 21 ust. 2 ustawy o emeryturach pomostowych od 2024 r., przesądza o racji wnioskodawcy, ponieważ w nowym brzmieniu przepis wyklucza uprawnienie do rekompensaty tylko, jeżeli ubezpieczony zrealizował prawo do świadczenia. Sąd rozstrzygnął, że o ile w sprawach z zakresu ubezpieczeń regułą stanowi orzekanie zgodnie ze stanem prawnym z dnia wydania decyzji, o tyle w judykaturze dopuszcza się możliwość uwzględnienia zaistniałej w toku postępowania zmiany stanu prawnego, jeżeli polega ona na odstąpieniu od nabycia prawa do świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 2015 r., I UK 279/14, OSNP 2017 nr 1, poz. 10). Skarżący powołuje się jednak na konieczność ustalenia stanu prawnego na moment wydania decyzji przez organ, jako wyjątku od reguły z art. 316 § 1 k.p.c. Takie stanowisko przyjmował również Sąd Najwyższy (np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 listopada 2023 r., I USK 234/23, LEX nr 3632830.). Warto jednak przypomnieć, że uzasadniając zmiany, ich projektodawcy (archiwum Sejmu IX kadencji, druk nr 3321, uzasadnienie s. 3-4) stwierdzili, że „zaproponowana zmiana w definicji rekompensaty (art. 1 pkt 1 projektowanej ustawy) wynika z ustalonej praktyki organów rentowych (będącej konsekwencją przesłanych przez

Centralę ZUS do poszczególnych Oddziałów zaleceń co do sposobu wykładni przepisów o rekompensacie znajdujących się w ustawie o emeryturach pomostowych, mającej miejsce od chwili wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych), zgodnie z którą, organy te odmawiają ustalenia rekompensaty tylko tym ubezpieczonym spełniającym wymagania ustawowe do uzyskania prawa do emerytury pomostowej, które zostały potwierdzone prawomocną decyzją organu rentowego o ustaleniu tego prawa. Zmiana pozwoli na wyeliminowanie pojawiających wątpliwości interpretacyjnych odnoszących się do obecnego brzmienia art. 2 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych (zob. T. Lasocki, Emerytura pomostowa: usunięcie warunku rozwiązania stosunku pracy jako przykład niewłaściwej recepcji konstrukcji prawnej, *Praca i Zabezpieczenie Społeczne* z 2022 r., nr 6, 37-44). Podnoszono w nich, że z dotychczasowego brzmienia wymienionego przepisu wynika, że rekompensata nie przysługuje już w sytuacji, kiedy ubezpieczeni spełnili tylko warunki ustawowe uzyskania prawa do emerytury pomostowej.” Jeżeli zgodnie z deklaracją projektodawców, intencją zmiany było jedynie potwierdzenie utrwalonego stanowiska organu rentowego, nie można potwierdzić, by podnoszone w skardze wątpliwości były w jakikolwiek uzasadnione. Sąd Najwyższy przypomina również, że w postępowaniu kasacyjnym rozpoznawana jest skarga – w tym przypadku wyłącznie organu rentowego, a zatem Sąd nie jest uprawniony do oceny, czy Sąd Apelacyjny trafnie ustalił termin przysługiwania rekompensaty na 1 stycznia 2024 r.

Ze względu na powyższe argumenty, Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c.

[r.g.]